

AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası Gələcəyin Elektron Kitabxanası Kimi

Günəl Əhədova

AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxana, Bakı, Azərbaycan
a.gunel@mek.az, gunel.irc@gmail.com

Xülasə — Məqalədə elektron kitabxana resurslarının formalaşdırılmasının ümumi metodoloji prinsipləri sadalanmış, bu sahədə mövcud olan problemlər qeyd olunmuş, AMEA MEK-in gələcəyin elektron kitabxanası kimi gördüyü işlər və qarşıya qoyduğu məqsədlər öz əksini tapmışdır.

Açar sözlər — elektron kitabxana; informasiya resursları; elektron resurs; informasiya texnologiyaları

I. GİRİŞ

Hər bir xalqın mədəni irsinin, tarixinin qorunub saxlanması kitabxanaların rolu danılmazdır. Qədimdən bəri bu və ya digər şəkildə müxtəlif şəxslər tərəfindən təşkil olunmuş saray kitabxanalarından, şəxsi kitabxanalardan ən müxtəlif məsələlərə dair az məlumat əldə edilməyib. Müasir dövrün reallıqlarına uyğun olaraq isə elektron kitabxanalar daha geniş yayılmağa və istifadə olunmağa başlayır. Bu, eyni zamanda, insanlara dünyanın müxtəlif yerlərindən kitabların əldə olunması rahatlığını da yaradır. Dünyada ilk elektron kitabxana hələ 1971-ci ildə professor Maykl Hart tərəfindən yaradılıb. Azərbaycanda isə ilk elektron kitabxana yaratmaq təşəbbüsü 80-ci illərin sonlarında Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Avtomatlaşdırılmış İdarəetmə Sistemləri Şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən irəli sürülüb. Məhz bu şöbədə musiqi alətlərinin elektron kitabxanası yaradılıb. Hazırda ölkədə bir neçə elektron kitabxana mövcuddur. Lakin mövcud kitabxanalar Qərb ölkələri ilə müqayisədə imkanları və istifadə dairəsi baxımından geri qalır.

XXI əsrin informasiya texnologiyalarının xarakterik inkişaf istiqamətləri içərisində elektron informasiya daşıyıcılarının yaradılması, mühafizəsi və onlarla xidmət işinin təşkili vacib yer tutur. Bu problemin qlobal həll istiqamətlərindən biri elektron kitabxanaların yaradılmasıdır. Əbəs deyil ki, Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramında [1] Azərbaycan ədəbiyyatının elektron kitabxanasının yaradılması vəzifəsi irəli sürülmüşdür. Elektron kitabxanaların yaradılması kitabxana-informasiya fəaliyyətində bir sıra yeni xidmət üsullarının tətbiqinə səbəb olmuşdur. Burada ilk növbədə onlayn informasiya xidməti, sənədin elektron göndərişi, elmi və ədəbi irsin qorunub saxlanması və digər problemlərin həlli vacib yer tutur.

II. ELEKTRON KİTABXANA RESURLARININ FORMALAŞDIRILMASININ ÜMUMİ METODOLOJİ PRİNSİPLƏRİ

Ənənəvi kitabxanalar kimi elektron kitabxanaların təşkilinin ardıcıl metodik qaydaları mövcuddur. Bu baxımdan ilkin metodoloji mərhələ elektron kitabxanaların komplektləşdirilməsi,

yəni elektron kitabxana resurslarının formalaşdırılmasının ümumi metodoloji prinsipləridir. Elektron sənədlərin və digər resursların kitabxana fondlarına komplektləşdirilməsi üçün ilk növbədə kitabxananın İnternetlə geniş əlaqələndirilmiş elektron kitabxanası və ya heç olmasa inkişaf etmiş lokal kompüter şəbəkəsi olmalıdır. Sonuncu halda kitabxana uzaq məsafədə yerləşən informasiya resursları ilə komplektləşdirilə bilməz, ancaq optik və digər tip disklərdə yazılan kitablar, jurnallar və profilə uyğun olan məlumat bazaları ilə komplektləşdirilə bilər. Digər tərəfdən, əlaqədar kitabxanada çap sənəd fondunda geniş, dünyəvi maraq kəsb edən nadir və qiymətli nüsxələr (milli ədəbiyyat) rəqəmləşdirilmiş formata keçirilib, yəni skaner olunub elektron kitabxanaya daxil edilə bilər. Bu da elektron sənədlərlə komplektləşdirmənin daxili mənbəyi hesab olunur. Optik və digər tip disklərdə buraxılan elektron nəşrlər və məlumat bazaları nəşriyyatlardan və digər əlaqədar təşkilatlardan adi çap əsərləri kimi pulkəçürmə yolu ilə alınə bilər. Elektron sənədlərin və digər əlaqədar resursların (məs.: bibliografik məlumat bazaları, elektron kataloqlar, web-saytlar və s.) əsas komplektləşdirmə mənbəyi İnternet resurslarıdır. İnternetdə olan pullu informasiya resurslarından kitabxana fondlarının komplektləşdirilməsinin hazırda istifadə edilən ən kütləvi üsulu istifadə üçün lisenziyanın olmaması, istifadə ediləcək elektron sənədlərin bibliografik yazılarının (təsvirlərinin) tərtibi və İnternet şəbəkəsi vasitəsilə kitabxananın oxucularına təqdim olunmasıdır. Bu üsul xeyli maliyyə və əmək sərfi tələb edir. Çünki bu prosesdə bir sıra hüquqi və təcürbi məsələlər zaman etibarilə təkmilləşdirilməlidir. Bununla komplektləşdirilən elektron materiallar fiziki olaraq sahibkarın, yəni informasiya təchizatçısının ixtiyarında qalır, kitabxanalar isə alınmış lisenziyanın şərtlərindən asılı olaraq onlardan müvəqqəti və ya daimi istifadə hüququna malik olur. İstər ənənəvi, istərsə də elektron kitabxanaların vacib problemlərindən biri əlaqədar kitabxananın profilinə uyğun olan yüksək keyfiyyətli sənədlərin seçilməsidir. Bəzi mütəxəssislərin fikrincə elektron sənədlərin komplektləşdirilməsində seçmə üsulunun istifadəsi qismən lazımdır. Bu üsul ancaq optik disklərdə buraxılan nəşrlər üçün tətbiq edilməlidir; digər uzaq məsafədə yerləşən informasiya resurslarının komplektləşdirilməsində isə seçmə aparmaq gərəksizdir. Çünki həmin resursların tərkibi və məzmunu tez-tez dəyişir və aktuallaşdırılır, yeniləşdirilir, əlavə edilir və s. Digər qrup mütəxəssislər komplektləşdirmə üçün çap əsərlərində olduğu kimi elektron nəşrlərin və sənədlərin (resursların) seçilməsini vacib hesab edirlər. Buna görə də elektron kitabxanalara açıq web-saytların kəmiyyətini deyil, seçmə yolu ilə onların komplektləşdirmə keyfiyyətini artırmağa çalışırlar.

Bütün mövcud olan elektron informasiya resursları 3 tərkib hissədən ibarətdir:

1. Pulsuz, yəni hamı üçün açıq olan şəbəkə (İnternet) resursları. Bu resursları istifadə etmək, yəni öz məxsusi serverinə (elektron saxlayıcısına) keçirmək üçün resurs sahiblərindən icazə almaq lazımdır. Çox zaman yalnız birdəfəlik istifadə üçün razılıq almaq da lazım gəlmir. Ancaq kitabxana hər hansı bir veb-sənədi, yaxud bibliografik məlumat bazasını öz elektron fonduna

keçirmək və mühafizə etmək istəyirsə, sənəd sahibindən təqribi razılıq almalıdır, yəni onun saytında sadəcə olaraq qeydiyyatdan keçməlidir. Burada heç bir pul tələb olunmur.

2. Portativ informasiya daşıyıcılarında olan kitab, jurnal və digər növ sənədlər. Onları komplektləşdirmək kağız sənədlərdə olduğu kimidir və əlaqədar kitab mağazalarından və abunə agentliklərindən pul ödəmə yolu ilə alıb elektron kitabxanaya daxil etmək olar. Nəşriyyatlarda birbaşa belə sənədləri satırlar. Baxmayaraq ki, bu komplektləşdirmə üsulu xarici ölkə kitabxanalarında hələ XX əsrin 80-ci illərindən tətbiq edilir, respublikada bu sahədə işlər zəifdir. Çünki nəşriyyatlarımız belə məhsulları hazırlamır. Xarici ədəbiyyatı deyilən formada almaq isə baha başa gəlir. Əlaqədar kitabxanada çap versiyası əsasında belə elektron kitabları hazırlamaq çoxlu texniki avadanlıq tələb edir, mürəkkəb prosesdir və hazır şəkildə almağa nisbətən daha bahadır.

3. Pullu şəbəkə resursları. Elektron informasiyaların bu resurslardan komplektləşdirilməsi vacib əhəmiyyət daşıyır. Çünki ən aktual, keyfiyyətli sənədlər məhz bu tip resurslarda mühafizə olunur. Onların çox hissəsinin ümumiyyətlə çap versiyası olmur. Burada lisenziyalaşdırma üsulu istifadə edilir. Lisenziya müqaviləsi informasiya təchizatçısı (sahibi) ilə onun tələbatçısının əlaqələndirilməsidir. Lisenziyanın hüquqi əsası müəlliflik hüququ haqqında qanundur. Azərbaycan Respublikasında da bu istiqamətdə “Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Qanun qəbul edilmişdir. Lakin burada intellektual elektron mülkiyyətin, daha dəqiq desək, elektron informasiyaların lisenziyalaşdırılması məsələləri dolğun şəkildə öz əksini tapmamışdır. Lisenziya ilə elektron informasiyanın istifadəsinə müxtəlif şərtlər və məhdudiyətlər qoyulur (məsələn, istifadə yeri, istifadəçi yerinin miqdarı, istifadənin yoxlanması, arxivləşdirmə (ehtiyat surətinin yaradılması), arxiv materiallarına müraciət və s.

Nisbətən mürəkkəb və hələlik tam araşdırılmamış, həll edilməmiş problemlərdən biri də elektron jurnallara qiymətdəyən problemdir. Bu istiqamətdə nəşrlər müxtəlif modelləri təcrübədən keçirir. Məsələn, elektron versiyanın çap versiyası ilə əlaqələndirilməsi, birləşdirilməsi; jurnalların mümkün istifadə yerinin lisenziyalaşdırılması; kitabxana konsorsiumları üçün xüsusi qiymətlər qoyulması və s. Elektron jurnallara abunə qiymətini müəyyən edərək əlaqədar nəşir bir qayda olaraq, informasiya bazarında öz yerini qoruyub saxlamağa və ənənəvi çap nəşrlərin gəlir əldə etməyə çalışır. Belə ki, elektron jurnalların abunə qiymətləri çap jurnallarına nisbətən bahadır, lakin onlar vasitəsilə operativ və daha geniş dairədə yəni uzaq məsafədən şəbəkə vasitəsilə müraciət etmək və bazar rəqabətində davam gətirmək mümkündür. Bazarda isə iqtisadi vəziyyət getdikcə çətinləşir: jurnallar getdikcə bahalaşır, kitabxanaların lazımı abunə vəsaiti çatmır və ona görə də abunəçilərin sayı getdikcə azalır. Bütün bunlara görə bir sıra yeni qiymətdəyən strategiyaları işlənilib tətbiq edilir. Onlar əsasən aşağıdakılardır:

1. elektron və çap jurnallarının ayrılmaz kombinasiyası. Bu strategiyaları kitabxanalar daha çox dəstəkləyir;
2. elektron və çap versiyasının kombinasiyası.
3. jurnalın elektron versiyasına ayrıca abunə yazılışı.
4. kitabxana konsorsiumlarına elektron jurnallara abunə üçün xüsusi qiymətdəyən.
5. ayrıca məsələlərlə təchiz etmə metodu (metod “baxış üçün ödəniş”)
6. müəyyən jurnal məqaləsinin dərc edilməsi üçün kitabxanadan və oxuculardan deyil, müəllifdən (müəlliflərdən) pul almaq

7. başqa qiymətdəyən metodları. Məsələn: - müəyyən nəşirin bütün jurnallarından əlaqədar mövzuda seçilmiş məqalələr toplusuna (paketinə) qoyulan qiymət [2].

Kitabxanalar üçün əhəmiyyətli olan digər cəhətlər də vardır. Məsələn, əlaqədar kitabxana abunə yazıldığı elektron jurnalları pullu kitabxanalararası abonement üçün istifadə edə bilər. Abunə müddəti qurtardıqdan sonra da həmin jurnallardan istifadə edə bilər, öz elektron kitabxanasında onların arxivini yarada bilər və s.

III. AMEA MƏRKƏZİ ELMİ KİTABXANASI GƏLƏCƏYİN ELEKTRON KİTABXANASI KİMİ

Elektron resurs fondunun formalaşdırılması və ondan istifadənin səmərəli təşkili müasir informasiya cəmiyyətində kitabxana fondlarının formalaşmasının yeni keyfiyyətlərindən biri hesab olunur. Bu gün respublika kitabxanaları ən müasir informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməklə və internet informasiya resursları, elektron kataloq, elektron kitabxana və elektron məlumat bazaları yaratmaqla elmi kommunikasiyaların inkişafına tökan verir. Belə kitabxanalardan biri də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi Kitabxanasıdır. (AMEA MEK) Respublikada milli və dünya əhəmiyyətli elmi nəşrlərin zəngin fondlarına malik universal təmayüllü ən iri aparıcı elmi kitabxana olan AMEA MEK elektron kataloqların yaradılması işinə 2000-ci ilin əvvəllərindən başlamışdır. Belə ki, 2000-ci ildə kitabxana Açıq Cəmiyyət İnstitutu Soros Fondunun ayırdığı qrant vəsaiti hesabına kompüter və ofis avadanlığı ilə təchiz olunmuş, 2001-ci ildə isə kitabxananın internet şəbəkəsinə çıxışı təmin edilmişdir. 2002-ci ildə kitabxanada aparılan struktur dəyişiklikləri nəticəsində «Kitabxana proseslərinin avtomatlaşdırılması» şöbəsi yaradılmışdır. Şöbənin ilk işi kitabxananın 3 dildə veb-səhifəsinin hazırlanması və istifadəçilərə təqdim olunması olmuşdur. 2003-cü ildə AMEA Nizamnaməsinin 5-ci maddəsinin 54-cü bəndinə əsasən kitabxanaya elmi statusun verilməsi kitabxananın fəaliyyətinə təsir göstərən mühüm amillərdən biri oldu. 2005-ci ildə kitabxana İRBİS-64 avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya sisteminin «Web-Çıxatıl» (Z 39.50 komponenti ilə) modulunu əldə edilməsi üçün «Elektron kitabxanalar və yeni informasiya texnologiyalarının hazırlanması və istifadəçiləri Beynəlxalq Assosiasiyası» ilə müqavilə bağladı. 2007-ci il aprelin 20-də dövlətimizin başçısı cənab İlham Əliyev tərəfindən imzalanmış «Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında» sərəncamdan sonra kitabxana dünya informasiya inteqrasiyanın təmin edilməsi məqsədi ilə öz qarşısında konkret vəzifələr müəyyənəlmişdir. Sərəncamın 1.3 bəndinə əsasən AMEA MEK-in elektron kataloqu və elektron kitabxanasının müasir standartlar səviyyəsinə qaldırılması, kadrlarla iş prosesinin yaxşılaşdırılması, beynəlxalq əlaqələrin genişləndirilməsi, kitab mübadiləsinin artırılması, mövcud olan qiymətli, nadir, tarixi nəşrlərin qorunması, bərpa, respublika səviyyəli səyyar və ənənəvi sərğilərin keçirilməsi işinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı Tədbirlər planı hazırlanıb AMEA Rəyasət Heyətinə təqdim olundu. 2014-cü il mayın 5-də Mərkəzi Kitabxananın yeni binası istifadəyə verildi [3].

Yeni binada kitab fondunun ənənəvi qaydada zənginləşdirilməsi ilə yanaşı, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən kitabxana, fond, muzey, orta məktəblər, ali təhsil ocaqları, elmi-tədqiqat institutları, media qurumları, arxivlər, şəxsi kolleksiyalar, yaradıcılıq ittifaqlarının fondları, dövlət foto arxivi, həmçinin dünya muzeyləri, sərği salonları və elmi-tədqiqat mərkəzlərində Azərbaycana aid müxtəlif məlumatlar, incəsənət nümunələri, əlyazmalar, eksponat və sənədlərin elektron kataloqu yaradılması və sistemləşdirilərək “Milli Rəqəmsal Yaddaş” (MRY) bazasına daxil edilməsi istiqamətində məqsədyönlü işlər aparılır [4].

Kitabxananın kitab, avadanlıq və işçilərinin əsas binadan yeni binaya köçürülməsindən başlayaraq, kitabların yeni binada

yerləşdirilməsi, kataloqların skanlaşdırılması, işçilərin iş yerlərinin kompüter avadanlığı ilə təmin olunması, Kitabxana-Xidmət şöbəsinin bütün bölmələrinin biri-biri ilə inteqrasiyası və ardıcıl işləməsinin təmin olunmasına qədər bütün fəaliyyətlərdə MEK-in İnformasiya Texnologiyaları şöbəsinin bilavasitə iştirakı ilə həyata keçirilmiş, kitabların emalı zamanı kompüter və informasiya texnologiyalarına aid avadanlıqların istifadəyə yararlı olması təmin edilmişdir. MRY üçün məlumatların salınması alqoritmi hazırlanmış, "AKADEMKİTAB"ın texniki təminatı, MEK şəbəkəsinə qoşulması, internetə fasiləsiz çıxışla təmin olunması həyata keçirilmiş, MEK üzrə vahid kassa hesabatlığı proqramına qoşulma modulu yazılmışdır. Ənənəvi topoqrafik və əlifba kataloqları rəqəmsallaşdırılmış, Word və Excel formatına keçirilmişdir. "Kitabxana İdarəetmə Sistemi" proqramının hazırlanması üçün kitabxana işinin analizi aparılmış, MEK-də fəaliyyət göstərən şöbələr üzrə iş prosesləri müəyyənləşdirilmiş, bütün təkliflər nəzərə alınmışdır. İkinci mərhələdə İRBİS proqramı da daxil olmaqla Azərbaycanda mövcud olan bir neçə fərqli təşkilatlarda istifadə edilən, eləcə də Rusiya, İngiltərə, Almaniya kitabxanalarının proqramları ilə yaxından tanış olunmuş və analiz aparılmışdır.

Verilənlər bazasının strukturu və proqramın funksionallığı müəyyənləşdirilmiş, iki fərqli proqram təminatı - kitabxanaçılıq işi və oxucularla bağlı aparılan xidmət işlərini özündə əks etdirən "Kitabxana İdarəetmə Sistemi" adlı Windows Application proqramı və göstərilən kitabxana xidmətinin keyfiyyətini artırmaq üçün on-line çalışan "Kitabxana Xidmət Portalı" adlı Web Application hazırlanmışdır. "Kitabxana İdarəetmə Sistemi" proqramında Oxucuların qeydiyyatı modulu artıq istifadəyə verilmişdir. Bu modul oxucuların qeydiyyatı, oxucu kartlarının çap edilməsi, məlumatların "KaDe" turniket sistemi ilə inteqrasiyası və "3 M" cihazı ilə inteqrasiyanı özündə cəmləşdirir. Oxucular tərəfindən informasiya resurslarının axtarılması, məlumat bazasında mövcud olan informasiya resurslarının sərbəst şəkildə sifariş edilməsi üçün "Sifarişlərin Qəbul Edilməsi" modulu hazırlanıb istifadəyə verilmişdir. Oxucular sifarişini verdikləri informasiya vahidlərinin təhvil götürə biləcəkləri zaman onların məlumatlandırılması və götürəcəyi yerin bildirilməsi haqqında böyük ekranlarda xəbərdarlıqların edilməsi məqsədilə "Sifarişlərin İzənilməsi" ekran modulu da hazırlanaraq oxucuların ixtiyarına verilmişdir. Xidmət sahəsində baş verən əməliyyatlara nəzarət edilməsi və problemlərin anında müəyyən edilərək müdaxilə edilməsi məqsədilə "Oxucu Sifarişlərinə Nəzarət" ekranı hazırlanıb təhvil verilmişdir. Oxucuların kitabxana xidmətindən istifadə etmələri haqqında rəsmi arayışın proqramdan çap edilməsi təmin edilmiş, oxucunun sifariş etdiyi kitabların siyahısı və kitabxanada keçirdiyi müddət əks etdirilmişdir.

Oxucular tərəfindən sifariş edilmiş informasiya vahidləri haqqında məlumatların saxlanma qəbul edilməsi və görülən əməliyyatların proqram üzərindən yerinə yetirilməsi üçün "Saxlanma Əməliyyatları" modulu hazırlanıb istifadəyə verilmişdir. Daxil olan informasiya mənbələri barədə məlumatların beynəlxalq təsnifata inteqrasiya edilməsi, eləcə də Vahid İdarəetmə Sistemində qeydiyyat və nəzarət imkanı verən "Komplektləşdirmə əməliyyatları" və "Kataloqlaşdırma əməliyyatları" modulları hazırlanmış və istifadəyə verilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, universal formatda hazırlanmış modulların hesabat imkanları eyni vaxtda İSO, Azərbaycan kitabxana qeydiyyat-hesabat standartları, eləcə də MARC 21 standartına cavab verir və istənilən sorğunu cavablandıran hesabatı eksport etmək imkanındadır.

AMEA MEK-in iki dildə: Azərbaycan və ingilis dillərində fəaliyyət göstərən və daim yenilənən web-səhifəsi (www.mek.az, www.csl.az), facebook səhifəsi – AMEA Mərkəzi

Kitabxana/İnformasiya Resursları Mərkəzi yaradılmış, ölkə daxilində MEK-in cari fəaliyyətini, həyata keçirdiyi layihələri, zəruri müəaciətləri geniş ictimaiyyətə çatdırır. Belə ki, MEK-də baş verən önəmli hadisələr və keçirilən tədbirlər barədə pres-revizlər hazırlanıb, kitabxananın rəsmi saytında, facebook səhifəsində yerləşdirilir və media agentliklərinə təqdim edilir [5].

NƏTİCƏ

Hal-hazırda respublikamızda informasiyanın toplanması, emalı, axtarışı və əldə edilməsi istiqamətində bir çox proqresiv işlər aparılır, dövlət proqramları qəbul edilir, müxtəlif layihələr və s. fəaliyyət istiqamətləri həyata keçirilir.

Bu gün elektron kitabxanalar mövcud olsa da bəzi kitabxanalarda axtarışlar istənilən nəticəni vermir. Bəzən virtual oxucular elektron kataloq vasitəsilə tapdığı məlumatı tam versiyada əldə etmək istəyir. Ancaq burada maddi-texniki təchizat, proqram təminatı və kadr problemi ilə yanaşı, başqa bir problem-müəlliflik hüquqlarının qorunması problemi üzə çıxır. Elektron daşıyıcıların sayı artdıqca, kitabxanaçılar müəlliflik hüququ və rəqəmsal informasiyaya münasibətdə digər intellektual mülkiyyət hüquqları ilə tez-tez rastlaşırlar. Elektron dünyada müəlliflik hüququ fəlsəfəsinin özü şübhə altına alınır. Əsas çətinlik ondan ibarətdir ki, fərdi (qurucuların, hüquq sahiblərinin) və ictimai (istifadəçilərin, cəmiyyətin) maraqları balanslaşdırılsın. [6, 105.] Müəlliflər öz əsərlərini kitabxanaya gətirərkən onların elektron mətnlərini də şəxsi razılıqları ilə diskdə və digər elektron daşıyıcılarda təqdim edirlər, bəzən isə bir çox müəlliflər kitablarının elektron kitabxanada yerləşdirilməsinə tərəddüd edir, icazə verirlər. Məlum məsələdir ki, elektron versiyası əldə edilə bilən kitabın satış imkanları avtomatik azalacaqdır. Ancaq onu da qəbul etməliyik ki, müasir şəraitdə istifadəçilər öz tələbatlarının ödənilməsi zamanı bütün imkanlardan yararlanmaq istəyirlər. Qlobal şəbəkədə biz Azərbaycan dilində hansısa məlumat axtarırsaq, bu heç də müsbət nəticələr vermir. Həmin məlumat ya rus, ya ingilis, ya da digər dillərdə axtarmalı oluruq. Əgər axtarış sistemində Azərbaycan dilində hər hansı bir məlumat çıxırsa da onlar çox gec yüklənir. Bəzən isə adı çıxan səhifələr, ümumiyyətlə açılmır.

Ölkənin informasiya cəmiyyətinə doğru irəliləməsinin səviyyəsini müəyyənləşdirmək və mövcud problemləri aradan qaldırmaq məqsədilə ölkə kitabxanalarındakı elektron vəziyyətin daimi monitorinqinin aparılması məqsədəuyğundur. Belə monitorinqlər kitabxanada həyata keçirilən müxtəlif proseslərin işləmə mexanizminin yoxlanılması, tətbiq edilən elektron kitabxana sistemlərinin təhlili, oxuculara xidmətin, onların informasiya tələbatının ödənilməsinin səviyyəsinin müəyyən edilməsi məqsədilə keçirilə bilər. İlk növbədə dünya təcrübəsi ciddi şəkildə öyrənilməlidir. 2012-ci ildə AMEA MEK-in Avropa Şurası yanında Elmi Kitabxanalar Assosiasiyasının tamhüquqlu üzvlüyünə qəbul olunması bu yönümdən çox əhəmiyyətli hesab olunur. AMEA MEK Azərbaycanda fəaliyyət göstərən kitabxanalar arasında bu təşkilata üzv olan ilk kitabxanadır. Bu, təkcə kitabxana ictimaiyyətinin deyil, bütünlükdə elmimizin uğurudur. Çünki Avropa Elmi Kitabxanalar Assosiasiyasının üzvlüyü elmimizin Avropada təbliği, mədəniyyət və tariximizin beynəlxalq səviyyədə tanınmasına təkan verəcək. Bu üzvlük həm kitabxanaya, həm də Avropanın kitabxana həyatında daha fəal iştirak etməyə, kitabxananın elektron kataloqunu, elektron kitabxanasını dünyanın digər kitabxanalarının oxucularına da təqdim etməyə şərait yaradacaq [7].

AMEA MEK - Gələcəyin Kitabxanasına çevrilmək iddiası var və bu səbəbdən də qarşıya bir çox məqsədlər qoyulmuşdur.

AMEA MEK-də Azərbaycan haqqında sistemləşdirilmiş məlumat bazası olan “Milli Rəqəmsal Yaddaş” şöbəsinə dövlətin rəsmi qurumlarına məxsus sənədlər, şəxsi arxivlər, mühüm tarixi mənbələr (incəsənət nümunələri, əlyazmalar, eksponatlar) bu bazaya daxil edilərək Azərbaycan və dünya internet istifadəçilərinin ixtiyarına veriləcəkdir. MRY-nin bir nüsxəsi istifadəyə veriləcək, digər ehtiyat nüsxə isə təhlükəsiz serverdə saxlanılacaqdır. Yeni binada kitab fondunun ənənəvi qaydada zənginləşdirilməsi ilə yanaşı, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən kitabxana, fond, muzey, orta məktəblər, ali təhsil ocaqları, elmi-tədqiqat institutları, media qurumları, arxivlər, şəxsi kolleksiyalar, yaradıcılıq ittifaqlarının fondları, dövlət foto arxivi, həmçinin dünya muzeyləri, sərgi salonları və elmi-tədqiqat mərkəzlərində Azərbaycana aid müxtəlif materiallar, incəsənət nümunələri, əlyazmalar, eksponat və sənədlərin elektron kataloqu yaradılacaq və sistemləşdirilərək MRY bazasına daxil ediləcəkdir. Bu isə istər həmyerlilərimiz, istərsə də xaricilər üçün Azərbaycan haqqında dolğun və obyektiv məlumatlardan istifadə imkanı yaradacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

- [1] Azərbaycan Respublikasında kitabxana informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı//Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya. 2008. №2.s.7-30.
- [2] Ə.M. Rüstəmov “Elektron kitabxana resurslarının formalaşdırma metodologiyasının bəzi məsələləri,” Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya. 2010. №3
- [3] "Prezident İlham Əliyev AMEA Mərkəzi Kitabxanasının açılışında iştirak edib. Milli.az portalı. <http://news.milli.az/politics/265660/html>
- [4] "Azərbaycan kitabxana-informasiya sistemində elektron kataloq və MARC 21 mövzusunda dəyirmi masa keçirilib", science.gov.az., 14.07.2014, www.science.gov.az/az/inde_x.php?id=7486
- [5] AMEA MEK 2015-ci il üzrə hesabat
- [6] X. İsmayılov, Kitabxana-informasiya texnologiyaları [Mətn]: dərs vəsaiti, Bakı: Nurlar Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2009. 312 s.
- [7] N. İsmayılova “Əcnəbi müəlliflər elektron kitabxanalar haqqında,” Kitabxanaşünaslıq və informasiya. 2010. №1. s. 101-107.